

EVLİLİK VEYA EVLİLİK DIŞI BİRLİKTE YAŞAMA: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Marriage or Cohabitation: A Study on University Students

Nurően Adak*

Öz

Avrupa ve Amerika'da neredeyse norm haline gelen evlilik öncesi birlikte yaşama, Türkiye gibi bazı ölkelerde henüz kabul görmemektedir. Bu çalışmada evlilik ile birlikte yaşama arasındaki farklar olup olmadığı ve evlilik dışı birlikte yaşamanın toplum tarafından kabul edilip edilmediği sorularına yanıt aranmaktadır.

Çalışmada, evliliğe en yakın grup ve geleceğin eő adayları olarak Akdeniz Üniversitesi son sınıf öğrencileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmaktadır. Araştırmada birlikte yaşayan çiftlerin resmi evlilik bağına sahip olmadıkları için daha az ailevi yükümlölükleri olduğu ve daha fazla özgür oldukları vurgulanırken evlilikte sadakatin ve cinsel doyumun birlikte yaşamadan daha fazla olabileceği belirtilmiőtir.

Anahtar Kelimeler: Birlikte yaşama, Evlilik, Aile

Abstract

This study is concentrated on the following questions: Are there any differences between marriage and cohabitation? Is cohabitation socially approved or not?

In the study, the findings gathered from in-depth interviews with Akdeniz University students in their final years who can be the nearest group to marriage and the future candidates for marriage are used. It is emphasized that cohabitating partners have less family commitments and freer than the married couples as they do not have bonds of matrimony and furthermore the loyalty and sexual satisfaction can be more than the cohabiters.

Keywords: Cohabitation, Marriage, Family

---

*Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Faköltesi, Sosyoloji Bölümü,
nadak@akdeniz.edu.tr

Sosyolojiyi sevdiren, özellikle de aile sosyolojisi konularına ilgi duymamı sağlayan, akademik kariyerime büyük katkıları olan, yüksek lisans ve doktora danıőmanım sevgili hocam Prof. Dr. Önal Sayın'a çok teőekkür ediyorum.

GİRİŞ

Evliliğe hazırlık, evliliğin ön aşaması, evlilik denemesi, evliliğe alternatif olarak farklı farklı ifade edilen evlilik dışı birlikte yaşamayı tanımlamak oldukça zor ve karmaşık görülmektedir. Ayrıca kavramın sınırlarının çizilmesinde birlikte yaşayanların ilişkilerini nasıl anlamlandırdıkları, ilişkilerini nasıl organize ettiklerinin yanı sıra onların ebeveyn ve aileleri başta olmak üzere içinde yer aldıkları sosyal çevreleri ve toplumun bu birlikleri nasıl gördükleri, kabul edip etmediklerinin de hesaba katılması önem taşımaktadır.

Aile yaşamı üzerindeki kurumsal baskıların zayıflığı bireylerin özel arzu ve ihtiyaçlarını yansıtan farklı modellerle sonuçlanmış daha önce normal kabul edilmeyen veya sapan olarak görülen bazı davranışlar normal düzen içinde görülmeye başlanmıştır (Thornton ve Young-demarco, 2001). Sosyolojik ve demografik araştırmalar 1960'lardan itibaren Avrupa ve Amerika'da evlilik dışı birlikte yaşama oranlarında bir artışı işaret etmektedir (Bumpass ve Sweet, 1989; Wiik, 2009; Schimmele ve Wu, 2011). Bazıları birlikte yaşamadaki artışı aile yaşamının merkeziliğine meydan okuma veya evlilik kurumuna tehdit olarak yorumlarken bazı çalışmalar evlilik dışı birlikte yaşamının geçici bir deneyim olduğu ve birlikte yaşayanların belli bir süre sonra ilişkilerini bitirdikleri veya evlendiklerini göstermektedir (Hatch, 2015: 2).

Genel olarak evlilik dışı birlikte yaşamının farklı toplumlardaki yaygınlığı incelendiğinde ilk akla gelen ülkelerden birisi Amerika'dır. Öyle ki yeni evli çiftler arasında ilk evliliklerinden önce birlikte yaşayanların oranı üçte ikidir (Manning ve Cohen, 2012: 377). Bir Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç'te de gençlerin %80'ininden daha fazlası ilk olarak evlilik yerine birlikte yaşamayı tercih etmektedir. 25-34 yaş grubunda ortak konutta oturmaya karar verenlerin %51'ini birlikte yaşayanlar oluşturmaktadır (Wiik, 2009: 139).

Kanada'da birlikte yaşama 1981'den 2001'e kadar üç kat artarak evlilikle ilgili hane halkının %18'ini oluşturmaktadır. Birlikte yaşama bir nesil içinde geleneksel olmayan bir evlilik formundan normal bir deneyime dönüşmüştür (Schimmele ve Wu, 2011: 24). Avustralya'da da evlilik öncesi birlikte yaşayanların oranı hızlı bir artış göstererek 1975'te %17 iken 2010'da %78,6'ya ulaşmıştır (<http://www.abs.gov.au/> 24.7.2012).

Yukarıda farklı ülkelerde birlikte yaşamaya ilişkin olarak sunulan veriler o bölgelerdeki evlilik dışı birlikte yaşamının toplumda kabul edilip edilmediği konusunda fikir vermektedir. Verilen ülke örneklerinde birlikte yaşama oldukça yaygın olmasına karşın her toplumun evlilik dışı birlikte yaşamayı evliliğe

hazırlık mı yoksa evlilik ya da bekarlığa alternatif olarak mı gördüğü değişmektedir.

Evlilik dışı birlikte yaşamının toplumsal görünümü ve evliliğe hazırlık, evliliğe veya bekarlığa alternatif olarak tanımlanması beraberinde farklı birlikte yaşayan tiplerini de ortaya çıkarmaktadır. Hatch (2015: 2) araştırmalara göre üç tür birlikte yaşayan tipi olduğunu belirtmektedir. Birincisi evlilik öncesi bir aşama olarak birlikte yaşayanlar, daha nadir görülen ikinci tür birlikte yaşamayı bekarlığa alternatif görenler ve üçüncüsü birlikte yaşamayı evliliğe alternatif ya da vekil olarak görenler.

Batı dışı bir örnek olarak Azerbaycan'da yapılan bir araştırmanın verileri incelendiğinde Azerbaycanlı gençlerin büyük bir bölümünün (%71,9) evlenmeden birlikte yaşamayı onaylamadıklarını ortaya koymuştur. Bu tür birlikteliği onaylayanların oranı %12,5 olurken, "bu konuda bir fikrim yok" diyenlerin oranı %14,7 olarak belirlenmiştir. Bu soruya verilen cevaplar arasında dikkat çeken hususlardan birisi bu tür birlikteliği onaylayanlar arasında Avrupa Lisesi mezunlarının ve liseyi Rusça bitirenlerin oranıyla, uzun süre yurt dışında yaşayanların oranının yüksek olmasıdır. (Suleymanov, 2009: 99). Bu örnek evlilik dışı birlikte yaşamının genellikle Batı toplumlarında kabul gördüğünü göstermek açısından dikkat çekicidir.

Azerbaycan gibi Türkiye'de evlilik dışı birlikte yaşama nadir görülen bir olgudur. Konuya ilişkin az sayıda kapsam bakımından sınırlı araştırma mevcuttur. Bu çalışmalardan birisi Pınar (2008: 49) tarafından Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi son sınıf öğrencileriyle (toplam 180 öğrenci var partneri olan 70 öğrenci) gerçekleştirilen çalışmadır. Öğrencilerin evliliğe bakış açılarının incelendiği araştırmada partneri olan öğrencilerin %4,3'ünün nişanlı, %88,6'sının sözlü, %7,1'inin partneri ile birlikte yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır

Öğrencilerle Türkiye'de yapılan başka bir araştırma da (Türkarlan ve Yurtkuran, 2007: 96) "evlenmeden birlikte yaşamayı onaylıyor musunuz?" sorusuna öğrencilerin %27,8'i evet onaylıyorum, %57,4'ü hayır onaylamıyorum derken, %14,8'i "bu konuda bir fikrim yok" şeklinde cevap vermişlerdir. Öğrencilerin neredeyse üçte biri evlilik dışı birlikte yaşamayı onaylamaktadır. Firestone (1979: 269) birlikte yaşamının önceleri yalnız bohem ya da aydın çevrelerinde görülen, daha sonra ise özellikle büyük kentlerde yaşayan gençler arasında gittikçe yaygınlaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda Türkarlan ve Yurtkuran'ın (2007) araştırmasına göre nadir görülen birlikte yaşama pratiklerinin Firestone'un iddiasından hareketle uzun dönemde artabileceği düşünülebilir. Türkiye'de yapılan araştırmalar üniversite öğrencileri gibi belli

kesimlerde evlilik dışı birlikte yaşamamanın nadir de olsa gözlenmeye başladığını göstermektedir.

Evlilik mi? Birlikte Yaşama mı?

Batı toplumlarında sosyal bir kurum olarak evlilik ve aile kurumu artan boşanma oranlarına rağmen devam ettiği gibi evlilik dışı birlikte yaşamada hayli rağbet görmektedir. Hem birlikte yaşama birlikleri hem de aile ve evlilik kurumunun aynı toplumda eş zamanlı olarak görülmesi toplumda neden bazılarının resmi olarak evliliği tercih ederken bazılarının birlikte yaşamayı tercih ettiği sorusunu akla getirmektedir. Bu makale bu iki farklı yaşam biçiminin toplumda kabul edilip yaygınlaşmasında etkili olan farklılıkları araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde ilişkinin kabulü ve kişilerarası ilişkiler, esneklik ve özgürlük, cinsellik ve sadakat konusunda evlilik ve evlilik öncesi birlikte yaşama birliklerinin farklılıkları irdelenecektir. Bu bağlamda oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan ve bazı yönleriyle evlilikle bazı yönleriyle de bekârlıkla benzeşen birlikte yaşamamanın sınırlarının çizilmesine çalışılacaktır. Evlilik ve birlikte yaşama arasındaki farklılıkların azlığı veya çokluğunun birlikte yaşama pratiklerinin yaygınlığı ve geleceği hakkında önemli ipuçları vereceği makalenin temel iddiasını oluşturmaktadır. Şöyle ki farklılıkların fazlalığı evlilik kurumunun güçlü ve başat konumunu koruduğunu tersine farkın az olması gelecekte birlikte yaşamamanın artacağına işaret edecektir.

İlişkinin Kabulü ve Kişilerarası İlişkiler

Neden bazılarının birlikte yaşamayı, bazılarınınınsa evlenmeyi tercih ettiği aslında çok net olmamakla beraber öncelikle konunun aydınlatılabilmesi evlilik ve birlikte yaşama olgularının nasıl anlamlandırıldığı ve birlikte yaşamamanın toplumda kabul görüp görmediği ile yakından ilgili gözükmektedir. Dana Hamplová (2005: 9) evlilik dışı birlikte yaşama birliklerinin orta düzeyde kabul gördüğü toplumlarda evlilik ve birlikte yaşama arasında anlamlı farklılıkların olduğunun iddia edilebileceğini ancak bu farkın birlikte yaşamamanın sıra dışı olduğu toplumlardaki farklardan daha küçük olduğunu belirtmektedir. Birlikte yaşamamanın toplumda onay görmesi evlilikle arasındaki farkların azalmasına işaret ederken tersine birlikte yaşamamanın kabul görmemesi söz konusu toplumda evlilikle arasındaki farkların büyük olduğunu göstermektedir.

Clarkberg ve arkadaşları (1993: 34) da çalışmalarında evliler ile birlikte yaşayanların iyi bir ilişki kavramsallaştırmalarındaki farklılıklara dikkat çekmekte ve birlikte yaşama değerlerinin daha çok eşitlik ve bireysel özgürlüklerle ilgiliyken evlilik değerlerinin tersine daha çok hizmetlerin değişimi ve dayanışma üzerine dayalı olduğunu ifade etmektedirler. Forste ve Tanfer (1996: 34) bu

bağlamda aile değerlerine çok fazla bağlı olmayan ve temkinli taahhütleri olan bireylerin birlikte yaşamayı daha çok tercih ettiklerini belirtmektedir.

Amerika'da gerçekleştirilen Ulusal Aile ve Hane Halkı Araştırması'nda (Thornton vd. 2007: 89-90) 35 yaş altı farklı cinsten kişilerle birlikte yaşayanlara evlilik yerine neden birlikte yaşamayı seçtikleri sorulmuştur. Nedenler birkaç noktada toplanmaktadır:

- Birlikte yaşama evlilikten daha az kişisel sorumluluk ister,
- Flörtten daha fazla cinsel doyum sağlar,
- Yaşamsal giderleri paylaşmayı mümkün kılar,
- Birlikte yaşayan çiftler eşlerinden, evli çiftlere göre daha az cinsel sadakat bekler.
- Eşlerin her birine evlilikten daha fazla bağımsızlık verir.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde birlikte yaşama kişiye daha az sorumluluk yükleyen ve daha az sadakati gerektiren ama ekonomik açıdan yaşamsal giderlerin paylaşıldığı ve bireyi daha fazla özgür kılan bir ilişki olarak görülmektedir. Aynı araştırmada evli olmadığı gibi birlikte de yaşamayanlara birlikte yaşamayı neden tercih etmedikleri de sorulmuştur. Bireyler birlikte yaşamayı flörtle kıyaslayarak flörtlere göre daha fazla sorumluluk ve cinsel sadakat gerektirdiği, duygusal ve maddi açıdan daha riskli olduğu için tercih etmediklerini belirttikleri gibi ahlaki açıdan doğru bulmama, aile ve arkadaş çevresinin onaylamaması gibi birlikte yaşamamanın kabulüyle ilgili sorunları vurgulamışlardır.

Nock (1995: 73) "A comparison of marriages and cohabiting relationships" adlı birlikte yaşama ve evlilik arasındaki farklılıkları ortaya koyduğu makalesinde dört ölçüt kullanmıştır:

1. Yükümlülükler (Hayat standardı, sosyal hayat, kariyer fırsatları, genel mutluluk, seks hayatı)
2. Kuşaklararası ilişkiler (Ebeveynlerle ilişkiler)
3. İlişki niteliği (Ev içi görevler, para, birlikte zaman geçirme, seks, çocuk sahibi olma, hukuk kurallarında anlaşmazlıklar, ilişkideki mutluluk, algılanan adalet)
4. İdeal doğurganlık

Thornton vd. (2007) ve Nock'un (1995) çalışmalarından hareketle evlilik ve birlikte yaşama arasında farklılıkları cinsellik, sadakat, yaşamsal giderlerin

paylaşımı, bireysel özgürlük ve ilişkinin gerektirdiği sorumluluk ve taahhütler bağlamında ele almak anlamlı gözükmektedir.

Evlilik ve birlikte yaşamın bireye yüklediği sorumluluklara ilişkin pek çok araştırma (Johnson 1973; Manning vd. 2007; Stanley vd. 2004) mevcuttur. Çiftler arası yakın ilişkilerin sürdürülmesinde kişilerin birbirleri ve ilişkilerine yönelik bağlılık düzeyleri ve üzerlerine aldıkları yükümlülük önem taşır. İlişkide kişilerarası vaat ve sorumluluklar daha fazla mutluluk, daha iyi iletişim, kriz zamanlarında daha az yıkıcı davranışla yakından ilgilidir. Bu nedenle kişilerarası yükümlülük (commitment) birlikte yaşama modellerini anlayabilmek için üç nedenle önemlidir: a) Kişilerarası yükümlülük ilişkinin niteliğiyle güçlü bir şekilde ilgilidir. b) Kişilerarası yükümlülük hem evlilik kurumuna yükümlülük hem de yükümlülüğün sınırlama gücünden daha çok ilişkinin sonuçlarıyla daha yakından ilgili olabilir. (c) Kişilerarası yükümlülük artan riskte çiftler için etkin müdahale stratejilerinin geliştirilmesiyle haklı olarak ilgilidir (Stanley vd. 2004).

Stanley vd. (2004:498) ilişkilerde önemli bir rol oynayan kişilerarası yükümlülüklerle ilgili iki modele dikkat çekmektedir. Johnson'un modeli çiftler arası bağlılığın anahtar görünümüleri olarak kişisel bağlılık, ahlaki yükümlülük ve yapısal yatırımlara odaklanmaktadır. Benzer bir şekilde Stanley and Markman (1992) ise bağlılığın iki görünümü olarak sınırlama (constraint) ve kendini adamaya (dedication) yoğunlaşmaktadır.

Johnson (1973) 1970'lerde yaptığı çalışmasında birlikte yaşayan çiftlerin evli çiftlerden daha düşük düzeyde kişilerarası yükümlülük düzeyine sahip olduklarını bulmuştur. Stanley and Markman'ın (1992) modelinde sınırlama (Constraint) çiftler ayrılışlar bile onları bir arada tutmaya hizmet eden maliyetler veya güçleri ifade eder. Tersine adama uzun süreli ilişki için ilişkiyi yüksek öncelikli hale getirmek ve çift olarak bir kimlik sahibi olmak için bireylerin arzularına işaret eder. Johnson'ın kişisel yükümlülüğün inşasına benzer şekilde adama kavramı da evlilik kurumunun yükümlülüğünden tamamen farklı bir yükümlülük türü sunar. Daha doğrusu bu yükümlülük ya da bağlılık birinin partnerine olan bağlılık ya da yükümlülüğüdür. Ancak Stanley ve arkadaşlarının araştırmalarına göre (2004: 497-498) evlilik kurumunun genel olarak yükümlülüklerine ek olarak kişinin belli bir ilişkiye daha çok direk olarak motivasyonunu içeren bağlılık ve yükümlülükleri de vardır. Bir kişinin belli bir kişiye kişilerarası bağlılığının görünümüleri birlikte yaşamın dinamiklerine ışık tutabilir. Bu araştırmanın en önemli sonucu evlenmeden önce birlikte yaşayan erkek partnerlerin ilişkiye kendilerini adama düzeyinin evlenmeden önce birlikte yaşamayanlara göre daha düşük olduğudur (Stanley vd., 2004: 513).

Evlilik ve birlikte yaşama arasındaki farklılıklardan birisi de ilişkinin resmi ve/veya gayri resmi olarak toplum tarafından kabul edilip onaylanmasıyla ilgilidir. Şöyle ki evliliğin toplum tarafından onayı resmi ve gayri resmi bazı süreçleri gerektirirken birlikte yaşama da böyle zorunlu süreç ve merasimler genellikle yoktur. Örneğin pek çok toplumda evliliğe giriş aile, akraba ve toplumsal çevrenin katılımıyla gerçekleşen belli toplumsal değer ve normlar çerçevesinde planlanan düğün merasimini içerir. Bu resmi ya da gayri resmi törenler evlenecek çiftler için oldukça stres verici olduğu gibi ilişkinin boyutunu evlenecek çiftin aile ve akrabalarının da dahil olduğu daha geniş bir boyuta taşınması açısından da önem taşır. İlişkinin bu şekilde üçüncü şahısları içermesi (anne, baba ve akrabalar gibi) evlilik sürdürülemezlik çözülmesi durumunda da bu kişilerin boşanma sürecine müdahil olmaları anlamına gelir. Ancak birlikte yaşama durumunda ilişkinin daha geniş bir grup içerisinde düşünülmesine ihtiyaç duyulmaz. Resmi ya da resmi olmayan gereklilikler olmadığı için ilişkiye çok fazla kişi müdahil değildir. Böylece birlikte yaşama daha az sorumluluk ve sosyal baskı içerir.

İlişkide Esneklik ve Özgürlük

Evlilik ve birlikte yaşama sosyal, psikolojik, cinsel bir birlik olduğu gibi aynı zamanda ekonomik bir birliktir. Çiftler ister evlilik isterse de birlikte yaşamayı tercih etsin her iki ilişki de belli ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir. Ancak bu iki birlik içerisinde ekonomik konuların paylaşım düzeyleri değişmektedir. Birlikte yaşayanlar evli çiftlere oranla daha az ekonomik paylaşımlarda bulunmaktadır (Thornton vd., 2007: 83). Hatta cinsiyete dayalı işbölümü bağlamında ekonomik açıdan güçlü olmayan erkeklerin evlilikten ziyade birlikte yaşamayı tercih edebilmeleri de olası görülebilir. Bu nedenle birlikte yaşamının “*yoksul erkek evliliği*” olduğu yönünde bazı kanıtlar vardır (Kalmijn, 2011: 288). Bunlara ilave olarak birlikte yaşama geleceğin ekonomik açıdan belirsiz olduğu zamanlarda geçerli bir ilişki seçeneği sunabilmekte ve evlilikte mümkün gözükmeyen esnekliğe izin verebilmektedir (Manning vd., 2007: 560).

Elizabeth (2000) Yeni Zelanda’da evliliğe direnç gösteren birlikte yaşayan heteroseksüel çiftlerle yaptığı çalışmasında görüşmecilerin, evliliği olumsuz bir şekilde yapılandırırken birlikte yaşamının ayrıcalıklı bir pozisyona yerleştirdiğini saptamıştır. Özellikle özgürlük söylemini kullanan cevaplayıcılar birlikte yaşamının sosyal emirlerden onları özgürleştirdiğini ve ekonomik koşullarını organize etme, ev içi işbölümünü toplumsal cinsiyete dayandırmadan belirleme ve partnerlerinin kimliklerini içermeyen kendi kimliklerini korumada özgür olduklarını tartışmışlardır. Buna ek olarak cevaplayıcılar ilişkilerinin “iki

kişiyi birbirine yapıştırmadığı ve kişisel gelişimini kısıtlamadığı” için birlikte yaşamanın evlilikten daha üstün olduğunu hissetmektedirler (Elizabeth (2000). Bu bağlamda çiftler arası ilişkilerde birlikte yaşamanın evliliğe göre daha esnek olduğu ve çiftleri daha özgürleştirdiği iddiasında bulunulabilir. Benzer olarak Hatch (2015: 5) de araştırmasında birlikte yaşayan çiftlerin evliliğin anlamıyla ilgili kaygı ve evliliğin ilişkiye yaptığı şeyle ilgili endişeler nedeniyle çiftlerin evliliğe direnç göstererek birlikte yaşamayı tercih ettiklerini iddia etmektedir.

Cinsellik ve Sadakat

Evlilik ve birlikte yaşama arasındaki farklılık alanlarından birisi de cinselliktir. Forste ve Tanfer (1996) geçmişte cinselliğin sadece evlilik içinde izin verilen bir aktivite iken son yıllarda Avrupa ve Amerika gibi bazı toplumlarda hem cinsellik hem de anne-baba olmanın evlilik dışında da gözlenmeye başladığına dikkat çekmektedir. Cinselliğin evlilik dışı ilişkilerde artışına, evlenmeden birlikte yaşama deneyimleri de eşlik etmektedir. Kişilerarası yakın ilişkiyi ve bağlılığı işaret eden cinsellik beraberinde eşe cinsel sadakati de getirmektedir. Ancak cinsellik ve sadakate ilişkin beklentilerin düzeyi evlilik ve birlikte yaşama birliklerinde değişebilmektedir.

Cinsel sadakat sadece evli çiftlere özgü bir durum gibi algılsa da hem evli hem de birlikte yaşayan çiftler birbirlerinden cinsel sadakat beklemektedir. Bu bağlamda tek eş olma ayrıcalığı evli çiftlere özgü olmasına karşın hem birlikte yaşayanlar hem de evli çiftler eşlerinden diğerleriyle cinsel ilişki kurmamasını beklemektedir. Birlikte yaşayan çiftlerde cinsel ayrıcalık düzeyi evli çiftlerden daha çok sadece flört eden çiftlerin oranına daha yakın görünmektedir (Thornton vd. 2007: 84). Forste ve Tanfer (1996) çalışmalarında evlenmeden önce eşiyile birlikte yaşayan kadınların evlenmeden önce birlikte yaşama deneyimi olmayan kadınlara göre daha fazla ikincil bir seks partnerine sahip olmaya daha yatkın olduklarını vurgulamaktadır.

Yukarıda incelenen pek çok etken evlilik veya evlilik dışı birlikte yaşama tanımlanması ve yaygınlık kazanmasına etkide bulunmaktadır.

Araştırma Metodu ve Veriler

Çalışmada aile ve evlilik kurumu üzerinden toplumun yeniden üretilmesini sağlamada geleceğin eş adayları olarak Akdeniz Üniversitesi son sınıf öğrencileriyle yapılan saha çalışmasından elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu çalışmada “Derinlemesine görüşme tekniği” ile evlilik ile birlikte yaşama arasındaki farklar olup olmadığı ve evlilik dışı birlikte yaşamının toplum tarafından kabul edilip edilmediği sorularına yanıt aranmıştır.

Mayıs 2013’te farklı fakültelerde okuyan ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip yedi erkek yedi kadın toplam on dört son sınıf öğrenciyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler aşağıdaki temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir:

- a) İlişkinin kabulü ve kişilerarası ilişkiler,
- b) Esneklik ve özgürlük
- c) Cinsellik ve sadakat.

İlişkinin Kabulü ve Kişilerarası İlişkiler

Evlilik ve birlikte yaşama arasında ne tür farklılıkların olduğunun araştırılmaya çalışıldığı bu çalışmada en önemli farklardan birisi, evliliğin hem hukuki olarak hem de toplumsal çevre tarafından kabul edilmesine karşın birlikte yaşamının böyle bir tanınmaya sahip olmamasıdır. Aşağıdaki örnekte eğitim fakültesi öğrencisi evliliğin resmi yönüne vurgu yaparak ilişkinin resmiyet kazanması sonucu cinsellik ayrıcalığının sadece eşe ait olacağı ve bu bağlamda sadakatin evlilikte daha mümkün olduğuna dikkat çekmektedir.

*...Farklıdır çünkü bak mesela şey yapıyorsun evlilikte artık bir **resmiyet** var de mi, hani elinde bir şey var. Ama hani evli değilken hiçbir şey yok elinde. Sadakatsiz olabilir mesela bir erkek ne kadar güvenebilirsin ki...*

Kadın, Eğitim Fakültesi

Evlilik, ilişkinin toplumsal onayı ve toplumun diğer fertlerine ilişkinin ilanı açısından da önem taşımaktadır. Aşağıda görüşlerine yer verilen erkek öğrenci evlilik dışı birlikte yaşamayı hem kendisi hem de toplum onaylamadığı için doğru bulmadığını belirterek eğer cinsellik nedeniyle bireyler birlikte yaşıyorsa evlenerek bu durumu meşrulaştırmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Verilen örneklerde ilişkide kişilerarası yükümlülüklerle ilgili Johnson’un modelinde

(Johnson, 1973) iddia ettiği gibi ahlaki yükümlülük ve yapısal yatırımlar çiftler arası bağlılığın anahtar görünümleri olarak ortaya çıkmaktadır.

*...Aile, evlilik kurumu bir insanın birbirine dıştaki insanlara karşı işte biz bir bütünüz ben bu insanla evliyim yani bizim birlikte yaşamamız **meşrudur** hem dini hem devlet açısından **resmi** olarak... Biz bunu toplumda birlikteliğimizi göstermek amacıyla yapıyoruz... Daha çok bizim değerlerimiz, buna ait değerlerimiz bunu hoş görmediği için. İncancımızdan ötürü, hem kendi kültürümüz, örf adetlerimiz, törelerimiz buna icabet vermediği için birlikte yaşama hor görülüyor, hani hoş karşılanmayan bir durumdur... Hani kendi adıma konuşsam beni rahatsız eder. Niye; bir insan amacı neyse yani onunla cinsel birliktelik amaçsa, evlen. Evlilik şeyini yap bunu yasallaştır ya da meşrulaştır. Din olarak yasallaştır ya da resmiyet olarak bunu yasallaştırmasını isterim...*

Erkek, Hukuk Fakültesi

Evlilik dışı birlikte yaşamamanın uygun görülmediği bir toplumda ilişkinin evlilikle resmiyet kazanmadığı durumlarda karşılaşılabilecek yaptırımlara dikkat çeken aşağıdaki örnekte görüşmecii yaptırımın aile tarafından evlatlıktan reddetmeye kadar gidebileceğine işaret etmektedir. Çiftlerin evlilik yerine birlikte yaşamaya rağbet etmelerinin bir diğer sebebi de toplumda birlikte yaşamaya ilişkin damgalamadır. Evlilik dışı birlikte yaşamamanın kabul görmediği toplumlarda birlikte yaşayan çiftler damgalama ve ayrımcılıkla da karşılaşabilmektedirler. Lichter ve arkadaşları (2010: 765) istikrarlı olan ve evliliğe yönelik birlikte yaşama birliklerinde damgalamada bir azalmanın olabileceğine dikkat çekmektedir.

*...Mesela şimdi ben evlilik dışı **nikah** dışı bir evlilik yürütürsem benim ailem kesinlikle buna karşı çıkar. Niçin çünkü hocam siz de biliyorsunuz doğu toplumları fazla görmemiş dine bağımlı insanlardır. Ben bunu yaparsam direk beni evlatlıktan reddederler. Sen bunu nasıl yaparsın diye. Çünkü yani bence bir sorun teşkil etmez...*

Erkek, Eğitim Fakültesi

Evlilik, birlikte yaşamadan farklı olarak sadece iki kişiyi ilgilendiren bir ilişki sisteminden çok aile ve akrabalarında işin içine girdiği, çeşitli sosyal düzenlemelere sahiptir. Çiftlerin evlenme kararıyla birlikte söz, nişan, düğün gibi evlilikle ilgili birçok töreni kapsayan bir sürece girilmekte ve evlendikten sonra da ilişkinin devamında ailelerin de hesaba katılmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum da evli çiftlere ek yükler, sorumluluklar ve stres kaynağı oluşturmaktadır. Aşağıdaki görüşmeciler evlilik süreci ve sonrasında yaşanan bu durumu çok iyi betimlemektedir.

...Birlikte yaşama özellikle gençler açısından çok rahat çünkü evlenince kendi başına evlenmiyorsun onun ailesi oluyor akrabası bilmem nesi bissürü zaten evlilik bissürü yükten oluşuyor bence bunun nişanı nikahı yok ona göre uygun davranacaksın buna göre uygun davranacaksın herkesi tanıyacaksın yok bissürü merasimden bir kere rahat oluyorsun herkese yaranma gibi bir derdin olmuyor herkesi tanımak herkese iyi davranmak...

Kadın, Edebiyat Fakültesi

... İnsan evlendiği kişiyle sadece evlenmiyor ailesiyle de birlikte hani evlenmiş oluyor ama sadece ikiniz şey yaparsanız hani birlikte yaşarsanız daha çok baskı altında olmaz hani daha esnektir diye düşünüyorum...

Kadın, İİBF

...Bir kere aileler karışsın gerçekten bitti. Sen iki kişi değil on beş kişi ile bir ilişki yaşıyorsun. Ama evlilik dışı birlikte yaşarken iki kişi gerçekten, çünkü çok kişi bilmez arkadaşlarına bile anlatmaz doğru dürüst hiç kimse. Hani belki çok rahat arkadaş çevresi varsa herkes biliyordur...

Kadın, Hukuk Fakültesi

Yukarıdaki örnekte hukuk fakültesinde okuyan görüşmeci birlikte yaşamanın toplumda tam olarak kabul görmemesi nedeniyle birlikte yaşayanların sosyal baskı ve yaptırımla karşılaşmamak için ilişkilerini en yakınları dışında çok fazla kişi ile paylaşmadıklarını vurgulamaktadırlar. TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2006: 23) verilerine göre 45-54 yaş grubundaki bireylerin %69,3'ü çevresinde nikâhsız birlikte yaşayan çiftlerin bulunmasının kendisini rahatsız edeceğini belirtmektedir. Bu veriler birlikte yaşayan öğrencilerin bu durumu yakın çevreleri dışındakilerle paylaşmama nedenlerini açıklayabilmektedir.

İlişkide Esneklik ve Özgürlük

Görüşmecilerin çoğunluğu mevcut literatürle uyumlu bir şekilde birlikte yaşamanın daha esnek olduğu ve daha fazla özgürlük alanı sunduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere birlikte yaşama resmi ve hukuki olarak kabul görmediği için çiftlere daha fazla özgürlük alanı sunarken evlilik kişileri kısıtlamaktadır.

...Birlikte yaşayanlar daha özgür ilişki yaşar... Birlikte yaşama esnektir tabi ki. Sonuçta resmiyet yok hiçbir şey yok. Garantisi yok. İnsanlar Rahat davranır. Aslında bence o sosyal baskı olmasa hani evlilikle birlikte yaşama arasında hiçbir fark yok...

Kadın, Edebiyat Fakültesi

...Hani evlilik demek aslında biraz kısıtlayıcı gibi demek erkeğin dışarı çıkması ya da hani böyle algılanır toplumda oturup sürekli eşiyile dört duvar arasında olması bence biraz daha evlilik bu dediğimiz şeyleri kısıtlıyor. İnsanın özgürlüğünü demeyim de birazcık daha insanı hayatını kısıtlıyor artık tamamen hayatınızda biri vardır tabi ki de birlikte yaşadığınızda da vardır ama sosyal çevre olarak arkadaşlarınızla daha rahat çıkabiliyorsunuzdur ve emin olun ki eşiniz bayan arkadaşınız muhakkak sizi anlayışla karşılar ama evlendiğiniz an o iş değişiyor.

Erkek, Edebiyat Fakültesi

Evlilik, ilişkinin toplumsal açıdan ilan edilmesi ve kabulüne işaret etmesinin yanı sıra hukuki boyutuyla belli yaptırımları da içermektedir. Söz konusu hukuki boyut çiftler tarafından bireyin ilişkilerinin sınırlandırılması ve özgürlüklerin kısıtlanması olarak da düşünülebilmektedir. Aşağıdaki örnekte erkek öğrenci söz konusu kısıtlamaları vurgulamaktadır.

...Özgürlük alanı kapsamın da farklılık vardır. Çünkü evli olan bir insan şimdi anayasalar da buna şeydir yani nikah kağıdında kocandan habersiz şuradan şuraya gidemezsin gibi şeyler var yani kurallar var yani. Ama nikah olmadan senin eşin ya da senin sevgilin birlikte olduğun kişi senden habersiz istediği yere gidebilir. Çünkü özgürdür. Ama nikah kağıdında bu böyle değil. Anayasalar bunu yasaklıyor...

Erkek, Eğitim Fakültesi

...Özgürlükte illa ki kısıtlanmalar oluyor. Çünkü evli olduğunuz insana karşı sorumluluklarınız artar. En basitinden akşam eve ekmeğe götürme gibi bir durumunuz vardır... Özgürlükte kesinlikle kısıtlanmalar olur. Çünkü sorumlu olduğunuz birileri vardır. Arada ki fark tamamıyla özgürlükten kısıtlanmaların olduğuna inanıyorum şahsen. Çünkü çok kısıtlar. Eee bir gün birlikte yaşayabileceğim bir insan üç kişide yaşayabilirim. Çünkü sorumlu değilim birlikte olurum çekerim yoluma giderim abi. Evlilik durumunda artık bir yerde durmak gerekir diye inanıyorum...

Erkek, Eğitim Fakültesi

Evlilik ve birlikte yaşama arasındaki farklardan birisi de çiftlerin birbirlerine olan bağlılıkları ve bu bağlılığın getirdiği yükümlülükler noktasında ortaya çıkmaktadır. Birlikte yaşama evlilikle kıyaslandığında bireyleri ilişkileri konusunda daha özgür bırakmakta ve ilişkiye kendilerini daha az adamalarına ve daha az sorumluluk almalarına neden olabilmektedir. Kişilerarası ilişkilerde bağlılığın iki görünümü olarak sınırlama (constraint) ve kendini adamaya

(dedication) yoğunlaşan Stanley and Markman'ın (1992) modeliyle uyumlu bir şekilde yukarıdaki erkek görüşmeci "Çünkü sorumlu değilim birlikte olurum çekerim yoluma giderim abi" düşüncelerini ifade etmiştir.

Cinsellik ve Sadakat

Aşk, cinsel tatmin ve sadakat hem evli hem de birlikte yaşayan çiftlerin ilişkilerinde sahip olmayı istedikleri özelliklerdendir. Özellikle geleneksel toplumlarda evlilik ve aile kurumu cinselliğin meşrulaştığı kurum olmasına karşın günümüzde cinselliğin evlilik dışı birlikte yaşayan çiftler arasında da yaygın olarak yaşanıldığına tanık olunmaktadır. Evli çiftlerin mi yoksa birlikte yaşayanların mı eşleriyle ilişkilerinde cinsel tatmin düzeylerinin daha yüksek olduğu konusu muğlak görünmektedir. Aşağıdaki iki örnekte erkek görüşmeciler aşk ve cinsel doyumun evli çiftlerde evlilik dışı birlikte yaşayanlara göre daha az olabileceğini ancak sadakatin evlilikte daha fazla önemli olduğunu belirtmektedirler.

...Mesela evlilik şöyle bir şey yapar artık sahiptiniz ve sıkılabilirsiniz. Ama düzenli bir ilişki ya da evlilik olmadığı zamanlar özlem olabiliyor, arzu olabiliyor, kıskançlıklar olabiliyor ve bu sizi bir kadında daha çok tutabilir...

Erkek, Eğitim Fakültesi

...Evliyken artık bir nevi toplumsal baskıyı da hissediyorsun kendi üzerinde yani eşine olan bağlılığın ya da ona yaklaşımın... Bu biraz daha ona özen göstermeni yani kendine çekidüzen vermeni sağlar toplum nezdinde ve kendin bir birliktelik yaşadığın için sadakat daha fazladır bence evlilik şeyinde. Cinsellikte ise evlilik cinsellik olarak görülüyor benim şahsi düşüncem... Cinsellik olarak pek haz vermez bence yani...Kendini cinsel olarak daha çok tatmin etmek amacıyla evlilik dışı ilişkiler cinsel olarak daha baskındır. Onun için sadakat orda azdır çünkü insanın ciddiyeti azdır bence evlilik dışı birlikte yaşamada. Onun için birlikte yaşamada sadakat evlilik kurumuna göre çok azdır ama cinsellik zevki daha fazladır. Çünkü bir insan, evlilik dışı ilişkiyi niçin yaşarsın, bir kadını hoş görürsün, sana çekici gelir nedir cinsellik olarak...

Erkek, Hukuk Fakültesi

Aşk, cinsel tatmin ve cinsel ayrıcalığı sadece eşe tanımak konusunda toplumsal cinsiyete dayalı bir farklılık göze çarpmaktadır. Şöyle ki yukarıdaki erkek görüşmecilerden farklı olarak kadın görüşmecilerin bu konudaki görüşleri incelendiğinde hem evli hem de birlikte yaşayan çiftlerin eşlerine sadık kalmalarının gerekliliği belirtilerek evliliğin getirdiği yükümlülük ve sıkıntıların aşka yer bırakmadığına işaret edilmektedir. Ayrıca ataerkil geleneksel değerler

çerçevesinde kadınların evlilik dışında cinsel ilişkilerinin olması hoş karşılanmadığı için birlikte yaşayanlardan ziyade evli çiftlerin ilişkilerinde daha fazla cinsel tatmin sağlayacaklarına işaret edilmektedir.

...Daha fazla sorumluluk daha fazla sıkıntı yani birlikte yaşarken aşk daha çok var bence...Evli çiftler cinsel doyum açısından daha avantajlı...

Kadın, Edebiyat Fakültesi

...Bence bir şey değişmiyor yani kendi içinde sadakat beklentisi iki insanın birbirlerinden sadakat beklentisi aynı evli olduklarında da evli olmasalar da aynı...

Kadın, Edebiyat Fakültesi

...Hani yasak elma daha tatlı gelir hesabı, sevgiliyken daha çok mesela aralarında tutku daha fazladır evliyken ölür. Benim oldu artık sıradanlaştı hani, daha da ters olabilir, aynı da olabilir...

Kadın, Hukuk Fakültesi

Yukarıda hukuk öğrencisi ilişkide aşk ve tutkuyu, ilişkinin meşru görülüp görülmemesi temelinde ele alarak yasak ilişkinin heyecan verici olabileceğini belirtmekte bu bağlamda evliliğin ilişkiyi sıradanlaştırabileceği iddiasında bulunmaktadır.

Sonuç Yerine

Avrupa ve Amerika'da 1970'lerden itibaren artmaya başlayan evlilik öncesi birlikte yaşama son yıllarda Türkiye'de de gözlenmeye başlanmıştır. Ancak Avrupa, Amerika ya da Avustralya'da gözleendiği gibi Türkiye'de evlilik dışı birlikte yaşamının evlilikle rekabet ettiği ya da evliliğe alternatif olabileceğini iddia etmek mümkün değildir. Ayrıca konuya ilişkin detaylı çalışma ve istatistiki bilginin yetersizliği de konunun kapsam ve boyutunu değerlendirmeyi engellemektedir. Önceleri sadece sıra dışı gruplarda ve evliliğin bir ön aşaması ya da evliliğe hazırlık olarak görülen evlilik dışı birlikte yaşama Türkiye'de gençler arasında nadir de olsa görülmeye başlanmıştır.

Matysiak (2009:217) Batı ve Kuzey ülkelerinde birlikte yaşamının yayılımını şöyle özetler: Birlikte yaşama sıradışı bir davranış olarak başlar ve nadirdir; bireyler kısa süre birlikte yaşarlar ve akabinde evlenirler; evliliğin başlangıcı olarak daha çok kabul edilebilir hale gelir ve son aşamada evlilik ve birlikte yaşama ayırt edilemez. Bu bağlamda örneğin birlikte yaşamının yaygın olduğu Kuzey Avrupa ülkelerinde evlilik ve birlikte yaşama arasında çok önemli farklar yokken Türkiye gibi Matysiak'ın sınıflamasına göre birlikte yaşamının

yaygınlığı açısından ilk aşamada olan ve bu ilişki biçiminin nadir olduğu toplumlarda birlikte yaşama ve evlilik kurumu arasında belirgin farklar beklenebilir. Bu makalede evlilik dışı birlikte yaşama ile evlilik arasındaki farklılıklar üç kategoride ele alınmıştır: a) İlişkinin kabulü ve kişilerarası ilişkiler, b) esneklik ve özgürlük c) cinsellik ve sadakat.

Araştırmada görüşülenler meşru bir kurum olarak evliliğin tersine birlikte yaşamanın toplumda daha az kabul gördüğünü belirterek bu durumun yakın arkadaş çevresi dışında toplumsal çevreyle paylaşılmadığını vurgulamışlardır. Hatta birlikte yaşayanlara ilişkin çeşitli toplumsal baskı ve yaptırımların da olabileceğine işaret edilmiştir. Ancak yine de dünyadaki eğilime bakılarak birlikte yaşamaya ilişkin yaptırımların değişebileceği beklenebilir. Örneğin Manning ve arkadaşlarının çalışmasında (2007: 560) “Evliliğin uygunluğunu belirlemek için evlenmeden önce birlikte yaşamanın iyi bir fikir olduğu düşüncesine” genç kadınların katılma oranı 1970’lerden 1990’lara gelindiğinde %33 ten %60 yükselmiştir. Aynı zaman diliminde genç erkeklerde söz konusu düşünceye katılma oranı %47’den 67’ye çıkmıştır.

Geleneksel toplumlarda kişilerin değil ailelerin evlendiği araştırmada belirtilerek evlilik ilişkisinin iki kişiden ziyade çok sayıda kişinin müdahil olduğu bir ilişkiye dönüştüğü ve bu ilişkileri organize etmenin de güç olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda evlilik ve aile kurumuna geçişle birlikte artan yükümlülükler ve ailesel merasimler yeni nesil için stres kaynağı haline gelebilmektedir.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu birlikte yaşamanın çiftleri evlilikten daha özgür kıldığı, evliliğin getirdiği sorumluluklar ve görevlerin kişileri ilişkilerinde eşlerine daha bağımlı hale getirdiğini ifade etmiştir. Evli bireyleri sınırlandıran sadece toplumsal ve kültürel değer ve normlar değil aynı zamanda meşru bir kurum olarak hukuk da belli yasal düzenlemelerle çiftleri sınırlandırmaktadır. Türkiye’de yakın gelecekte gerçekleşmesi mümkün gözükmemekle beraber nadir görülen birlikte yaşamanın artış göstermesi halinde evlilik ve birlikte yaşama bağlamında özerklik, kendini gerçekleştirme ve özgürlüğe doğru değerlerdeki kaymalar bireylerin evlilik gibi kurumları uzun vadede reddetmesine neden olabilir. Değerlerdeki bu kaymalar Perelli-Harris ve arkadaşlarına (2014: 1045) göre evlilikte bir düşüşle sonuçlanır ve sonunda evlilik ve birlikte yaşama birbirinden ayırt edilemez bir duruma gelir.

İlişkide mutluluğun kaynağı olarak aşk, cinsellik ve sadakat konusunda görüşmecilerin görüşlerinin toplumsal cinsiyete dayalı olarak farklılaştığı gözlenmektedir. Kadınlar genellikle hem evlilik dışı birlikte yaşama hem de evlilik de sadakate vurgu yapmışlar ve cinsel doyumun evlilikte daha fazla

olabileceğini belirtmişlerdir. Bunun temel nedeninin kadınların evlilik dışında bir cinsel hayatları olmasının geleneksel bakış açısına göre Türkiye gibi toplumlarda uygun görülmemesi ile ilgili olduğu düşünülebilir. Erkekler ise evliliğin beraberinde getirdiği sorumluluklar nedeniyle evlilerin eşlerine daha sadık olabileceklerini ve cinsel doyumun evlilikten ziyade birlikte yaşamada daha fazla olabileceğini vurgulamışlardır.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen veriler çerçevesinde evlilik ve evlilik dışı birlikte yaşama arasında önemli farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların cinsellik ve sadakat gibi bazı konularda toplumsal cinsiyete göre değiştiği iddia edilebilir. Özellikle evlilik dışı birlikte yaşamının meşruiyet kazanmaması ve toplumsal kabul görmemesi bu iki ilişki formu arasındaki söz konusu farkları açmakla beraber konuya ilişkin kültürel değer ve normların değişebileceği yönünde sinyallerde görüşmeciler tarafından araştırmada verilmektedir. Şöyle ki görüşmeciler sosyal baskı ve yaptırımlar nedeniyle birlikte yaşamaya mesafeli durulduğuna işaret etmektedir. Uzun dönemde değerlerdeki değişimler, birlikte yaşama ve evlilik arasındaki farkları azaltarak evlilik dışı birlikte yaşamının artmasıyla sonuçlanabilir.

Araştırmanın sadece Akdeniz Üniversitesi'nde küçük bir grupla yapılan görüşmelere dayanması çalışmanın en önemli sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu alanda kapsamlı araştırmaların yapılması konunun anlaşılması ve geleceğine ilişkin daha net öngörülerde bulunmayı mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

AMATO, P. R., 1994, "Life-span adjustment of children to their parents divorce", *Children and Divorce*, 4 (1) 72-88.

AUSTRALIAN BUREAU OF STATISTICS <<http://www.abs.gov.au>> 24.7.2012.

AYDIN, O. ve BARAN, G., 2010, "Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.

BUMPASS, L., ve SWEET, J., 1989, "National Estimates of Cohabitation", *Demography*, 26, 615-625.

ELIZABETH, V., 2000, "Cohabitation, Marriage, and the Unruly Consequences of Difference", *Gender & Society*, 14, 87-110.

FIRESTONE, S., 1997, *Cinselliğin Diyalektiği*, (Çev.) Y. Sağlam, İstanbul: Payel Yayınevi.

FORSTE, R. ve TANFER, K., 1996, "Sexual Exclusivity among Dating, Cohabiting, and Married Women", *Journal of Marriage and the Family*, 58 (1), 33-47.

- HAMPLOVÁ, D., 2005, "Educational Homogamy in Marriage and Cohabitation in Selected European Countries", *International Sociological Association Research Committee 28 (RC28) on Social Stratification and Mobility: Los Angeles Meeting*, August 18-21, 2005.
- HATCH, A., 2015, "Saying "I Don't" to Matrimony An Investigation of Why Long-Term Heterosexual Cohabitors Choose Not to Marry", *Journal of Family Issues*.
- JOHNSON, M. P., 1973, Commitment: A conceptual structure and empirical application. *The Sociological Quarterly*, 14, 395-406.
- KALMIJN, M., 2011, "The Influence of Men's Income and Employment on Marriage and Cohabitation: Testing Oppenheimer's Theory in Europe", *European Journal of Population*, 27, 269-293.
- LICHTER, D., TURNER, R., SASSLER, S., 2010, "National Estimates of the Rise in Serial Cohabitation", *Social Science Research*, 39, 754-765.
- MANNING, W. D., LONGMORE, M. A., GIORDANO, P. C., 2007, "The Changing Institution of Marriage: Adolescents' Expectations to Cohabitand to Marry", *Journal of Marriage and Family*, 69, 559-575.
- MANNING, W. D., COHEN, J. A., 2012, "Premarital Cohabitation and Marital Dissolution: An Examination of Recent Marriages", *Journal of Marriage and Family*, 74, 377-387.
- MATYSIAK, A., 2009, "Is Poland Really "immune" to the Spread of Cohabitation?", *Demographic Research*, 21, 215-234.
- NOCK, S. L., 1995, "A Comparison of Marriages and Cohabiting Relationships", *Journal of Family Issues*, 16, 53-76.
- PERELLI-HARRIS, B., MYNARSKA, M., BERGHAMMER, C. et al., 2014, "Towards a Deeper Understanding of Cohabitation: Insights from Focus Group Research across Europe and Australia", [in special issue: Special Collection: Focus on Partnerships: Discourses on Cohabitation and Marriage throughout Europe and Australia] *Demographic Research*, 31 (34), 1043-1078.
- PINAR, G., 2008, "Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğe Bakış Açısı", *Aile ve Toplum*, 10 (4), Sayı: 14, 49-60.
- SCHIMMELE, C., WU, Z., 2011, "Cohabitation and Social Engagement" *Canadian Studies in Population*, 38 (3-4), 23-36.
- STANLEY, S. M., MARKMAN, H. J., 1992, Assessing Commitment in Personal Relationships, *Journal of Marriage and The Family*, 54, 595-608.
- STANLEY, S. M.; SARAH W., HOWARD J. M., 2004, "Maybe I Do Interpersonal Commitment and Premarital or Nonmarital Cohabitation", *Journal of Family Issues*, 25 (4), 496-519.

SÜLEYMANOV, A., 2009, "Üniversite Gençliği ve Aile (Sosyoloji Araştırmanın Sonuçları)", *Felsefe ve Sosyal- Siyasi İlimler Dergisi*, No 1 (25), Bakü.

THORNTON, A., YOUNG-DEMARCO, L., 2001, "Four Decades of Trends in Attitudes toward Family Issues in the United States: The 1960s through the 1990s", *Journal of Marriage and Family*, 63, 1009-1037.

THORNTON, A.; AXINN, W.; XIE, Y., 2007, *Marriage and Cohabitation*, Chicago & London: The University of Chicago Press.

TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2006.

TÜRKARSLAN, N., SÜLEYMANOV, A., 2010, "Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evlilik Konusundaki Görüş ve Düşünceleri Azerbaycan ve Türkiye Karşılaştırması", *Karadeniz Black Sea*, 5, 54-66.

TÜRKARSLAN, N., YURTKURAN, S., 2007, *Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Görüş ve Düşünceleri*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay.

WIİK, K., 2009, " 'You'd Better Wait!'-Socioeconomic Background and Timing of first Marriage versus First Cohabitation", *European Sociological Review* 25 (2), 139-153.